

היום נלמד בעזרת ה':

דף קו

[ע"פ ביאור הכרותא]

מה קנה זה, עומד תמיד במקום מים, וגיזעו מחליף [שאם הוא נקצץ, גזעו גדל מחדש], ושרשיו מרובין, ואפילו אם כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו - אין מזיזות אותו ממקומו, אלא, היות והקנה רך, הרי הוא הולך ובא ונד מצד לצד עמהן [עם הרוחות], ואינו נשבר. כיון שדוממו הרוחות והפסיקו לנשוב - חזר ועמד קנה במקומו.

אבל בלעם הרשע ברכן בארז. שאמר: "כארזים עלי מים". מה ארז זה - אינו עומד במקום מים, ושרשיו מועטין, ואין גזעו מחליף, אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו - אין מזיזות אותו ממקומו, כיון שהוא עץ חזק וקשה. אבל, כיון שנשבה בו רוח דרומית, שהיא רוח קשה - מיד עוקרתו והופכתו על פניו. שכיון שאינו רך, אינו יכול להתכופף עם הרוח, אלא נופל מיד.

ולא עוד, אלא שזכה קנה ליטול ממנו קולמוס, לכתוב ממנו ספרי תורה נביאים וכתובים. "וירא את הקיני וישא משלו ויאמר איתן מושבך ושים בסלע קינך". אמר לו בלעם ליתרו: קיני, וכי לא היית עמנו באותה עצה כשגזר פרעה להשליך את הזכרים ליאור?

מי הושיבך אצל איתני עולם [שעתידין בניך לשבת בלשכת הגזית]? במה זכית לכך?

והיינו דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי סימאי: שלשה היו באותה עצה, כשרצה פרעה לגזור להשליך הבנים ליאור. ואלו הן:

בלעם, איוב, ויתרו.

בלעם שיעץ לעשות כן - נהרג לבסוף. כפי שנאמר: "ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב".

איוב ששתק, ולא אמר דבר - נידון ביסורין.

ויתרו שמיחה בדבר, ורצה פרעה להרגו, וברח למדין - זכו בניו לישב בלשכת הגזית. שנאמר: "ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה

הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב". וכתוב: "זבני קיני חתן משה עלו מעיר התמרים".

"וישא משלו ויאמר אוי מי יחיה משמו אל". [אמר רבי שמעון בן לקיש: אוי מי שמחיה עצמו בשם אל].

אמר רבי יוחנן: אוי לה לאומה שתמצא בשעה שהקדוש ברוך הוא עושה פדיון לבניו, ומשלם להם גמול לעתיד לבוא, אם יעלה על דעתה של אותה אומה לעכב שהרי מי מטיל כסותו בין לביא ללביאה בשעה שנוזקין זה עם זה, כדי לעכב שלא יעשו זאת?! הרי ודאי אין אדם שיעשה מעשה מסוכן כזה!
 "וצים מיד כתים". אמר רב: "כתים" היינו מקום ששמו ליבון אספיר. ["צים" היינו ספינות גדולות].

"וענו אשור וענו עבר". כלומר, אותם אומות שעתיד הקדוש ברוך הוא להביא בספינות [הרומיים], עד אשור - קטלי מיקטל [יהרגו את כל האומות עד אשור]. והאומות שמכאן ואילך - משעבדי שיעבודי [לא יהרגום, אלא ישתעבדו בהם]. כתוב שאמר בלעם לבלק לפני שחזר למקומו: "הנני הולך לעמי, לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך".

יש לתמוה: הרי בלעם יעץ לבלק מה יעשה עם עמו לעם ישראל [וכפי שמובא להלן], ואם כן, "אשר יעשה עמך לעם הזה" מיבעי ליה למימר!

אמר רבי אבא בר כהנא: כאדם שמקלל את עצמו - ותולה קללתו באחרים. כלומר, לא רצה בלעם לתלות שפלות זו בבלק, שהוא צריך לבקש עצה שיכשלו בה ישראל. אלא היפך את דבריו, ותלה השפלות בישראל, ואמר שהם צריכים עצה, שיכשלו בה בני מואב, כדי שלא תתגבר ידי המואבים על ישראל.

אמר לו בלעם לבלק: אלהיהם של אלו [של עם ישראל] - שונא זימה הוא, והם, עם ישראל, מתאווים לכלי פשתן!
 בוא ואשיאך עצה כיצד להכשילם:

עשה להן קלעים [מין אהלים], והושיב בהן זונות, והושב זקינה מבחוץ, וילדה מבפנים, וימכרו להן לישראל כלי פשתן.

עשה להן קלעים מהר שלג עד בית הישימות, והושיב בהן זונות, אשה זקינה [מבוגרת] היתה יושבת מבחוץ, וילדה מבפנים.

ובשעה שישראל אוכלין ושותין ושמהין ויוצאין לטייל בשוק, אומרת לו הזקינה: אי אתה מבקש לקנות כלי פשתן?

וכשהישראל שואל למחיר הכגד, הזקינה אומרת לו בשוה [את מחירו האמיתי],
וילדה אומרת לו בפחות.

וכן הן עושות שתיים ושלוש פעמים.

ואחר כך אומרת לו הצעירה: הרי את אצלי ככן בית, שב ברור לעצמך ככל
שתרצה.

וצרצורי [נודות] של יין עמוני מונח אצלה. ובאותו זמן עדיין לא נאסר יין של
נכרים על ישראל.

אמרה לו: רצונך שתשתה כוס של יין?

כיון ששתה הישראל מן היין - נשתכר, ובער בו יצר הרע.

אמר לה: השמיעי לי [השמעי לי לתשמיש].

הוציאה יראתה מתוך חיקה, ואמרה לו: עבוד לזה!

אמר לה: הלא יהודי אני, ואסור לנו לעבוד עבודה זרה!

**אמרה לו: ומה איכפת לך, אינך צריך לעבדה. כלום מבקשים ממך אלא פיעור
[אינני מבקשת ממך - אלא שתוציא רעי בפניה]! שכך היתה עבודתה של עבודה
זרה זו, שמוציאין רעי בפניה.**

והוא אינו יודע שעבודתה של יראה זו בכך, ולכן עשה כדבריה.

ואותה צעירה מוסיפה אחר כך ואומרת: **ולא עוד, אלא שאיני מנחתך - עד
שתכפור בתורת משה רבך.**

והישראל עושה כדבריה, וכופר בתורת משה.

שנאמר: "המה באו בעל פעור וינזרו לבשת ויהיו שקוצים באהבם".

וכך נדרש המקרא: "וינזרו לבשת" - שסרו מדרכם, והלכו אחרי הבושת. "ויהיו
שקוצים באהבם" - שמתוך אהבתם לזנות היו משוקצים, שכפרו בקדוש ברוך הוא.
כתוב באותו מעשה: "וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב".

נחלקו בדבר רבי אליעזר ורבי יהושע.

רבי אליעזר אומר: אכן שטים שמה של המקום.

רבי יהושע אומר: המקום נקרא כך על שם שנתעסקו בדברי שטות.

"ותקראן לעם לזבחי אלהיהן".

נחלקו בדבר רבי אליעזר ורבי יהושע.

**רבי אליעזר אומר: ערומות פגעו בהן. [וזוהו "ותקראן", לשון מקרה ופגיעה, שנקרו
אליהם בגופן].**

רבי יהושע אומר: "ותקראן" היינו שנעשו כולן [כל ישראל] בעלי קריין.

והיות ונחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע בדרשת המילה "שיטים", מביאה הגמרא שנחלקו גם כביאור המילה "רפידים".

מאי לשון "רפידים"?

רבי אליעזר אומר: אכן **רפידים שמה** של אותו מקום.

רבי יהושע אומר: המקום נקרא רפידים, על שם שריפו ישראל את **עצמן מזכרי תורה**. **שנאמר: "לא הפנו אבות אל בני מרפיון ידים"**. והיינו, לא הפנו אבות אל בנים להטיב להם, מפני רפיון ידים של תורה ומצוות. והוא הדין כאן, משום שריפו ישראל ידיהם מן התורה - בא עליהם עמלק.

אמר רבי יוחנן: כל מקום שנאמר "וישב" - אינו אלא לשון צער. **שנאמר:**

"וישב ישראל בשטים, ויחל העם לזנות אל בנות מואב".

"וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען", ובהמשך נאמר ענין של צער: **"ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם"**.

[ונאמר:] **"וישב ישראל בארץ מצרים"**, ובהמשך נאמר ענין של צער: **"ויקרב ימי ישראל למות"**.

וכן: **"וישב יהודה וישראל לכטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו"**, ונאמר להלן ענין של צער: **"ויקם ה' שטן לשלמה את הדד האדמי מזרע המלך הוא באדום"**. כתוב במלחמת מדין: **"ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם וגו' ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב"**.

בלעם מאי בעי התם [מה עשה שם בלעם] ?

אמר רבי יוחנן: שהלך ליטול מבלק וממדין שכר עשרים וארבעה אלף שהפיל מישראל על ידי עצתו [שמתו במגפה].

אמר ר' זוטרא בר טוביה אמר רב: היינו דאמרי אינשי: גמלא אזלא למיבעי קרני, אודני דהוו ליה גזיזן מיניה [הגמל הלך לבקש לו קרניים. לא רק שלא קיבל את מבוקשו, אלא אף את האזניים שהיו לו - חתכו ממנו].

כך גם בלעם, הלך לבקש שכר, ולא זו בלבד שלא קיבל שכר, אלא שנהרג.

כתוב בספר יהושע: **"ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בחרב"**.

יש לתמוה: וכי **קוסם** היה? והלא **נביא הוא!**

אמר רבי יוחנן: באמת בתחלה היה נביא. **ולבסוף, לאחר שנתן עיניו לקלל את ישראל, ניטלה ממנו נבואה, נעשה קוסם**.

אמר רב פפא: היינו דאמרי אינשי: **מסגני ושילטי הואי, אייזן לגברי נגרי** [אשת סגנים ושלטונים היתה, זינתה למושכי חבל ספינה].

כתוב בהמשך אותו מקרא: "הרגו בני ישראל בחרב אל חלליהם". משמע שעשו בו מיתות הרבה.

אמר רב: שקיימו בו ישראל ארבע מיתות, סקילה ושריפה הרג וחנק. וכך עשו: תלו אותו, והציתו אש תחת הצליבה. ואז חתכו את ראשו, ונפל לתוך האש.

ובכך נתקיימו בו ארבע מיתות: חנק - על ידי התליה. הרג - שחתכו את ראשו. סקילה - על ידי שנפל לארץ. שריפה - שנפל לאור ונשרף.

אמר ליה ההוא מינא לרבי חנינא: מי שמיע לך, בלעם בר כמה הוה [האם ידוע לך, בן כמה היה בלעם כשנהרג]?

אמר ליה: מיכתב לא כתיב [אין זה כתוב בפירוש]. **אלא,** אפשר ללמוד דבר זה מדכתיב: **"אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם"**, דהיינו, שאין אותם אנשים עוברים את חצי ימיהם, וימי חייו של אדם - שבעים הם, הרי שבלעם היה **בר תלתין ותלת שנין, או בר תלתין וארבע** [בן שלושים ושלוש או בן שלושים וארבע]. שלא הגיע לשלושים וחמש שנים, שהם חצי ימיו.

אמר ליה אותו מין: שפיר קאמרת [דבר נכון אמרת]! **לדידי חזי לי פנקסיה דבלעם** [אני ראיתי את פנקסו של בלעם], **והוה כתיב ביה: בר תלתין ותלת שנין בלעם חגירא כד קטיל יתיה פנחס ליסטאה** [בן שלושים ושלוש היה בלעם הפיסח, כשהרג אותו פנחס שר הצבא].

אמר ליה מר בריה דרבינא לבריה: בכולהו, בכל אותם מלכים והדיוטות ששנינו שאין להם חלק לעולם הבא, לא תפיש למדרש [אל תרכה לדרוש בעניינם]. **לבר מבלעם הרשע, דכמה דמשכחת ביה - דרוש ביה** [חוץ מבלעם הרשע, שכל מה שתמצא לדרוש עליו לגנאי, דרוש בו].

כתיב "דואג האדומי", ולאחר מכן **כתיב** על אותו אדם את השם **"דוייג"**.

אמר רבי יוחנן: בתחילה, יושב הקדוש ברוך הוא ודואג, שמא יצא זה לתרבות רעה. לכן נקרא שמו מתחילה **"דואג"**.

לאחר שיצא לתרבות רעה, אמר הקדוש ברוך הוא: ווי שיצא זה. ולכן נקרא **"דויג"**. (סימן: גבור רשע וצדיק חיל וסופר).

אמר רבי יצחק: מאי דכתיב: "מה תתהלל ברעה הגבור חסד אל כל היום?" **אמר לו הקדוש ברוך הוא לדואג: וכי לא גבור בתורה אתה? מה תתהלל ברעה** [למה תתהלל לספר לשון הרע על דוד]? **לא חסד אל נטוי עליך כל היום** [לא חכם בתורה אתה. שתורה נקראת חסד, כפי שכתוב: "ותורת חסד על לשונה"].

ואמר רבי יצחק: מאי דכתיב: "ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי"?
אמר לו הקדוש ברוך הוא לדואג הרשע: מה לך לספר חקי [מה לך וללימוד חוקי התורה]?

כשאתה מגיע לפרשת מרצחים ופרשת מספרי לשון הרע, מה אתה דורש בהם? הרי אתה הרגת את אנשי נוב, וסיפרת לשון הרע על דוד! וכתוב בהמשך המקרא: "ותשא בריתי עלי פיך". אמר רבי אמי: נאמר "עלי פיך", ולא "בלבך". שאין תורתו של דואג - אלא משפה ולחוך, ואינה יושבת על ליבו.

ואמר רבי יצחק: מאי דכתיב: "ויראו צדיקים וייראו ועליו ישחקו"? בתחילה, כשהצדיקים רואים שדרכו של הרשע מצלחת - ייראו. ולבסוף, כשמת בחצי ימיו, ושב גמולו בראשו - ישחקו.

ואמר רבי יצחק: מאי דכתיב: "חיל בלע ויקאנו מבטנו ירשנו אל"? אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, ימות דואג! אמר לו הקדוש ברוך הוא: "חיל בלע ויקאנו" [כלומר, המתן עד שיקיא את התורה שבלע, שישכחנה].

אמר דוד לפניו: "מבטנו יורישנו אל" [אל תמתין עד שישכחנה מעצמו, אלא תמהר ותשכיחנו].

ואמר רבי יצחק: מאי דכתיב: "גם אל יתצן לנ צח"? אמר הקדוש ברוך הוא לדוד: ינתי דואג לעלמא דאתי [יבוא דואג לחיי עולם הבא]. אמר לפניו: "גם אל יתצן לנצח". "יתצן" - לשון נתיצה והחרבה הוא. "לנצח" היינו לחיי הנצח של עולם הבא. וזהו שאמר דוד, שלא יבוא דואג לחיי עולם הבא.

מאי דכתיב: "יחתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים סלה"? אמר הקדוש ברוך הוא: לימרו שמעתא בי מדרשא משמיה [יאמרו שמועות בבית המדרש בשמו של דואג].

אמר דוד לפניו: "יחתך ויסחך מאהל". "יחתך ויסחך" לשון שבירה ועקירה הם. ו"אהל" זהו בית המדרש.

אמר הקדוש ברוך הוא: ליהוי ליה בנין רבנן [יהיו לו לדואג בנים תלמידי חכמים]. אמר דוד לפניו: "ושרשך מארץ חיים סלה". הוצא ועקור את שרשיו מארץ חיים. שלא יהיו לו בנים תלמידי חכמים.

ואמר רבי יצחק: מאי דכתיב: "איה ספר איה שקל, איה ספר את המגדלים, איה ספר כל אותיות שבתורה"?

"איה שקל" - ששוקל כל קלים וחמורים שבתורה. שיודע לדרוש בקל וחומר.

“איה ספר את המגדלים” – שהיה סופר שלש מאות הלכות פסוקות בענין מגדל הפורח באויר. והיינו, מפני מה המתג העליון שעל האות למ”ד כפוף כלפי מטה.

אמר רבי: ארבע מאה בעיאי [בעיות] בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר, ולא איפשט להו חד [ולא נפשטה להם אפילו אחת מהן].

אמר רבא: וכי רכותא היא למכעי בעיי?

והרי בשני [בימי] דרב יהודה כולי תנויי בניזקין [כל לימודם היה בסדר נזיקין, כי לא היו מרבין כל כך לדרוש]. ואנן קא מתנינן טובא בעוקצין [ואילו אנו שנינו הרבה בעוקצין].

וכי הוה מטי [וכאשר הגיע] רב יהודה בסדר לימודו לענין אשה שכובשת ירק עם עוקצין [שרשיו] בחומץ או בציר בתוך קדירה, ואמרי לה [ויש אומרים], לענין זיתים שכבשן בטרפיהן [עם העלים שלהם] – הרי הם טהורים, אמר [היה רב יהודה אומר]: הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא! כלומר, הלכה קשה היא זו, וצריכה יגיעה כמו הויות דרב ושמואל [לפי שלא היה יודע את טעם הדבר].

ואנן קא מתנינן בעוקצין תלת סרי מתיבתא [בשלוש עשרה ישיבות, שכולן עוסקין במסכת עוקצין, ויודעין אותה יפה]!

ובכל זאת, למרות שהיינו לומדים יותר מרב יהודה, כאשר היתה עצירת גשמים, רב יהודה שליף מסאני [היה חולץ נעלו אחת] – ולא היה מספיק להוריד נעלו השניה עד דאתא מטרא [שבא הגשם].

ואילו אנן צוחינן [צועקים] – וליכא דמשגח בן [ואין מי ששם ליבו אלינו]. אלא, הקדוש ברוך הוא ליבא בעי [חפץ בטהרת הלב]. דכתיב: “וה’ יראה ללבב”. ולכן, היות והם היו חסידים יותר, נענה להם הקדוש ברוך הוא.

אמר רב משרשיא: דואג ואחיתופל לא הוו סברי שמעתא [לא היו יודעים לפרש הלכה כתקנה וכטעמה].

מתקיף לה מר זוטרא: מאן דכתיב ביה “איה ספר איה שקל איה ספר את המגדלים”, ואת אמרת לא הוו סברי שמעתא?

אלא, ללמוד ולפרש ההלכה היו יודעים, אלא דלא הוה סלקא להו שמעתא אליבא דהלכתא [לא זכו לכך שתיקבע הלכה כמותם]. דכתיב: “סוד ה’ ליראיו”. והם לא היו יראי שמים.

אמר רבי אמי: לא מת דואג – עד ששכח את תלמודו. שנאמר: “הוא ימות באין מוסר, וברב אולתו ישגה”.

רב אמר: נצטרע דואג לבסוף. שנאמר: “הצמתה כל זונה ממך”, וכתיב התם, בענין בתי ערי חומה: “לצמתת”, ומתרגמינן “לחלוטין”, ותנן בענין מצורע: אין בין

מוסגר ומוחלט - אלא פריעה ופרימה. הרי שנאמר לשון "חלוטין" גבי מצורע, ואף גב דואג נאמר "הצמתה", שתרגומו "לחלוטין".

(סימן: שלשה ראו וחצי וקראו).

אמר רבי יוחנן: שלשה מלאכי חבלה נזדמנו לו לדואג. אחד ששכח תלמודו, ואחד ששרף נשמתו, ואחד שפיזר עפרו בכתי כנסיות ובכתי מדרשות. ואמר ר' יוחנן: דואג ואחיתופל לא ראו זה את זה. דואג היה בימי שאול, ואחיתופל - בימי דוד.

ואמר רבי יוחנן: דואג ואחיתופל לא חצו ימיהם [מתו לפני חצי ימיהם. שחצי ימיו של אדם - שלושים וחמש שנים הם].

תניא נמי הכי: "אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם". "אנשי דמים" זהו דואג, שהרג את כהני נוב. "ומרמה" זו עצת אחיתופל.

והיינו, שכל שנותיו של דואג לא היו אלא שלשים וארבע, ושל אחיתופל אינן אלא שלשים ושלש.

ואמר רבי יוחנן: בתחלה קרא דוד לאחיתופל רבו, ולבסוף קראו חבירו, ולבסוף קראו תלמידו.

בתחלה קראו רבו: "ואתה אנוש כערכי, אלופי ומידעי". [ו"אלופי" - היינו רבי]. ולבסוף קראו חברו: "אשר יחדו נמתיק סוד, בבית אלהים נהלך ברגש". ולבסוף קראו תלמידו: "גם איש שלומי אשר בטחתי בו אוכל לחמי הגדיל עלי עקב". "אוכל לחמי" - לומד תורתיו הוא, דהיינו - תלמיד.